

Edislav MANETOVIĆ
Brano MILJUŠ¹

UDK: 341.238(497.115+7)
Bibliid 0025-8555, 62(2010)
Vol. LXII, br. 3, str. 531–564
Izvorni naučni rad
Avgust 2010.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE I PROBLEM KOSOVA I METOHIJE

ABSTRAKT

Jedan od ključnih aktera u razvoju kosmetskog pitanja od raspada SFRJ su SAD. Vašington će imati ključnu ulogu i u daljem toku nalaženja rešenja kosmetskog pitanja. Pronalaženje kompromisnog rešenja zahteva identifikovanje i preispitivanje relevantnih nacionalnih interesa i spoljnopolitičkih ciljeva. Kontinuitet američkih interesa u Evropi od 1989. godine i u Srbiji od 1999. godine ukazuje da Vašington neće u doglednoj budućnosti menjati svoja tri osnovna cilja: širenje NATO saveza, konsolidacija demokratskih političkih sistema i legitimizacija humanitarnih intervencija. Poslednji cilj ima prioritet: nezavisno Kosovo doprinosi legitimizaciji principa humanitarnih intervencija. Shodno ovome može se zaključiti da će tokom i posle septembarskog zasedanja Generalne skupštine UN, Vašington nastojati da blokira otvaranje statusnih razgovora, a jednostranu secesiju Prištine nastaviti da brani kao *sui generis* slučaj. Pokretanje razgovora između Beograda i Prištine zahteva upečatljivu, ali konkretnu i sprovodivu ideju prihvatljivu svim relevantnim akterima. Okviri takve ideje su dati u zaključku ovog rada.

Ključne reči: Kosovski problem, uloga SAD, nacionalni interesi i spoljnopolitički ciljevi, mogućnosti kompromisnog rešenja, ideja prihvatljiva svim relevantnim akterima.

UVOD

Kosmet je najteži problem koji je Srbija nasledila posle višegodišnjeg tragičnog perioda dominacije Slobodana Miloševića. Pored Srbije, jedan od ključnih aktera u razvoju kosmetskog pitanja od raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) su Sjedinjene

---

1 Prof. dr Edislav Manetović, profesor na Whitehead School of Diplomacy and International Relations, Seton Hall University, SAD. E-mail adresa: edislavm@yahoo.com. Prof. dr Brano Miljuš, viši naučni saradnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, predavač na Univerzitetu Singidunum i Opeiron u Beogradu. E-mail adresa: brano@diplomacy.bg.ac.rs

Američke Države (SAD). Sasvim je izvesno da će SAD imati ključnu ulogu i u daljem razvoju kosmetskog pitanja.

Kako bi se našlo prikladno kompromisno rešenje kosmetskog problema, važno je da se razume *cilj* i *nacionalni interes* američke spoljne politike. Ako je bilo mesta sumnji u američke ciljeve između 1998. i 2008. onda posle februara 2008. sumnji više nema mesta. Cilj američke politike je nezavisno Kosovo.

Za razliku od cilja, nacionalni interes je znatno teže ustanoviti. Može delovati da nije potrebno znati interes ukoliko je neposredni cilj poznat. To je tačno samo ukoliko se ostvarivanje cilja može sprečiti vojnom silom. U konkretnom slučaju američkog cilja na Kosovu to nije moguće. Alternativni načini rešavanja kosmetskog problema zahtevaju spoznaju interesa. Znati interes je važno iz bar dva razloga. Prvo, teško je kreirati uspešnu strategiju ukoliko je nepoznat interes objekta na koji se deluje (ciljane države u daljem tekstu). Strategija koja parira, recimo, američkom ekonomskom interesu će verovatno biti neuspešna ukoliko je pravi interes bezbednosni ili, pak, vrednosni. Drugo, spoznajom interesa je lakše proceniti stepen motivacije. Važno je znati stepen motivacije jer je motivacija jedna od komponenti državne moći.

Teza ovog rada je da nezavisnim i međunarodno priznatim Kosovom (spoljnopolitički cilj) Amerika legitimizuje kontroverzni princip humanitarnih intervencija (nacionalni interes). Humanitarne intervencije spadaju pod nacionalni interes projektovanja društvenih vrednosti van državnih granica.² Međutim, humanitarne intervencije imaju i potencijalnu instrumentalnu korist kojom se mogu zadovoljiti nacionalni interesi koji nisu vrednosni. Upravo je potencijalna instrumentalna korist humanitarnih intervencija razlog zašto Vašington kontinuirano insistira ne samo na *de facto* već i na *de jure* nezavisnom Kosmetu. Uspešno okončanje dve intervencije (Srbija, Irak) iste vrste (u smislu nelegalnosti i načina pravdanja) u relativno kratkom vremenskom periodu (1999, 2003) znatno doprinosi legitimitetu ratova vođenih zbog humanitarnih interesa čovečanstva.

Ovaj rad će prvo razlučiti razliku između cilja spoljne politike i nacionalnog interesa (drugi deo). Potom će predstaviti američki centralni nacionalni interes u Evropi posle hladnog rata (treći deo) iz koga proističe konkretni nacionalni interes Vašingtona na Kosmetu (četvrti deo).

---

2 Terry Deibel, *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*, Cambridge University Press, New York, 2007, p. 128.

Američki nacionalni interes na Kosmetu se može razumeti ako se kosovski problem stavi u istorijski kontekst kako bi se ustanovio kontinuitet ideja i akcije a time i osnovna struktura američke spoljne politke. Osnovna svrha nalaženja samog obrasca spoljne politike je ukazivanje na neke pravce mogućih rešenja zamrznutog konflikta na Kosovu (peti deo).

NEKE KONCEPTUALNE NAZNAKE

Iz dva razloga je neophodno napisati par rečenica o nekim konceptima koji se koriste u ovom radu. Prvo, nesporazumi često nastaju zato što se različito definišu isti koncepti. Kako bi se izbegli nepotrebni nesporazumi neophodno je prvo definisati ključne termine. Drugi razlog je to što jasna upotreba termina pomaže jasnoj misli, što je naročito potrebno kada se razmišlja o kompleksnoj problematici kao što su spoljna politika i međunarodni odnosi. Definicije korišćene u ovom radu možda neće biti prihvatljive svima no važno je da su korisne u omogućavanju lakše komunikacije. Nažalost, u političkim naukama, kao uostalom u većini društvenih nauka, nema previše opšteprihvaćenih definicija.

Neophodno je razlikovati ciljeve od nacionalnih interesa. Pristupanje EU je jedan primer iz srpske političke stvarnosti koji ukazuje na značaj razlikovanja interesa od cilja. Oni koji zastupaju mišljenje da u nekoj hipotetičkoj situaciji treba dati prioritet pristupanju EU nad borbom za teritorijalni integritet štete svom argumentu kada tvrde da je pristupanje Uniji srpski nacionalni interes. Logično pitanje koje proizilazi iz ovakve konstatacije je: zašto je Srbiji u nacionalnom interesu da pristupi integracionim procesima grupe zemalja? Građanima Srbije bi bilo lakše da se odrede između Kosmeta i EU kada bi im političari jasno objasnili da je pristupanje EU cilj kojim se postiže jedan ili više konkretnih nacionalnih interesa (recimo ekonomski prosperitet).

Interesi i ciljevi su različite analitičke kategorije. Sve države imaju iste nacionalne interese koji se mogu svrstati u četiri kategorije:

1. *Fizička sigurnost* ljudskih i materijalnih resursa zemlje kao i sigurnost državljanja, i njihove svojine, u inostranstvu (u daljem tekstu “fizička bezbednost”);

2. *Ekonomski prosperitet*;

3. *Očuvanje društvenih vrednosti* – kao što su politički sistem, kultura, nacionalne vrednosti – od nasilnog ili drugim putem nametnutog uticaja spolja;

4. *Projektovanje društvenih vrednosti van državnih granica*. U Sovjetskom slučaju to je bila socijalistička ideologija, a u Američkom slučaju tržišna

ekonomija, demokratski politički sistem, i ljudska prava. Humanitarne intervencije spadaju u ovu kategoriju nacionalnih interesa.³ I male države projektuju svoje vrednosti a zbog malih resursa to najčešće čine putem međunarodnih organizacija ili drugih multilateralnih foruma.

Nacionalni interesi ne moraju biti ostvarljivi. S obzirom da je moć svake države ograničena, ciljevi koje država može ostvariti će retko kada potpuno zadovoljiti određeni nacionalni interes.⁴ Sve države, na primer, imaju nacionalni interes da budu fizički bezbedne ili ekonomski prosperitetne bez obzira na ostvarljivost tog interesa u bližoj ili daljoj budućnosti. Na primer, Srbija ima interes da bude fizički bezbedna ali to ne može biti sve dok joj je teritorijalni integritet ugrožen secesijom Kosmeta. To što je fizička bezbednost Srbije ugrožena već dugi niz godina ne znači da fizička bezbednost ne treba da bude nacionalni interes Srbije.

Nacionalni interesi su međuzavisni. Očigledan primer međuzavisnosti je onaj između materijalnog bogatstva i fizičke sigurnosti. Bez obzira na međuzavisnost nacionalnih interesa, iz analitičkih razloga interese treba razdvojiti na gore navedene četiri kategorije jer praksa može zahtevati da se neki interes stavi ispred nekog drugog interesa.⁵ Primer: Kosovo je pre svega pitanje teritorijalnog integriteta, to jest fizičke sigurnosti države. Pristupanje Evropskoj uniji je pre svega pitanje ekonomskog prosperiteta. Ukoliko Srbija bude stavljena da bira između Kosova i EU lakše će se doći do rešenja ukoliko se pitanje Kosova stavi pod kategoriju fizičke bezbednosti a EU pod kategoriju ekonomskog prosperiteta.

Nacionalni interesi su opšte kategorije i oni se moraju konkretizovati tako što će se prevesti u neposredne ciljeve. Cilj je koncept manje opštosti, konkretnija i neposrednija kategorija od nacionalnog interesa. Cilj proizilazi iz interesa. Interesi se postižu ispunjenjem konkretnih ciljeva. Postizanjem konkretnih ciljeva povećava se fizička bezbednost države, ili njen ekonomski prosperitet, ili se, pak, štiti ili projektuje određena vrednost. Za razliku od nacionalnog interesa, cilj se mora odrediti uzimajući u obzir snagu države.

Ne treba izgubiti iz vida da bi nacionalni interesi trebalo da budu trajni jer su aspirativnog karaktera. Za Lord Palmerstona jesu bili trajni – 1848. je izjavio ono što svaki student međunarodnih odnosa zna: “Mi nemamo večne saveznike i nemamo trajne neprijatelje. Naši interesi su večni i trajni a naša dužnost je da te

---

3 Terry Deibel, *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*, op. cit., pp. 125–128.

4 Ibid., pp. 129–130.

5 Ibid., p. 127.

interese sledimo.”⁶ Ciljevi se, pak, mogu menjati u zavisnosti od procene domaćeg i/ili međunarodnog okruženja. Zato što nacionalni interesi jesu trajni, uspeh spoljnopolitičke strategije se može meriti prema interesima koji su postignuti. Ukoliko je ovo tačno, onda se ista logika može primeniti i na pitanje američkih interesa i ciljeva na Kosovu. Pošto nezavisno Kosovo nije Američki nacionalni interes već samo cilj kojim se jednim delom postiže određeni nacionalni interes, onda se da pretpostaviti da bi Amerika odustala od tog cilja ukoliko bi došlo do nekih promena u Americi i/ili u međunarodnom okruženju koji bi učinili taj cilj ili bezvrednim ili suviše skupim.

Teško se može odrediti nivo motivisanosti da se određeni cilj postigne na osnovu spoznaje samog cilja. To što se zna da je cilj Vašingtona nezavisno Kosovo ne pomaže da se odredi koliko je Amerika motivisana da postigne taj cilj jer nezavisno Kosovo, samo po sebi, nema očiglednu korist za Vašington. Nivo motivisanosti se može bliže proceniti tek kada se dokuči nacionalni interes ciljane države.

Obično se smatra da postoji hijerarhija interesa sa bezbednosnim interesima na vrhu, ekonomskim na drugom i vrednosnim na trećem mestu važnosti. Pažljivija analiza kriterijuma rangiranja, međutim, ukazuje da u struci nema saglasnosti. Za temu ovog rada je olakšavajuća okolnost to što projekcija društvenih vrednosti van granica države zauzima najnedvosmislenije poslednje mesto u hijerarhiji nacionalnih interesa. To što su države spremne da nekada idu čak i u rat kako bi projektovale svoje vrednosti može biti rezultat zadovoljavajućeg stanja ostalih interesa. Kako se interesi rangiraju može zavisiti od njihove suštinske vrednosti ali i od toga koliko je koji od četiri interesa postignut.⁷ Tokom 1990-ih, SAD je bila vojno superiorna a ekonomski vrlo prosperitetna.

Kao u slučaju američke politike prema Srbiji, cilj je nekada relativno lako odrediti iz ponašanja. Iz ponašanja je znatno teže precizno odrediti nacionalni interes jer su interesi opštijeg karaktera od ciljeva pa se u praksi često jednim delom preklapaju. Otežavajuća okolnost je i to što isto ponašanje može biti motivisano različitim interesima a nekada i sa dva ili više interesa.

NACIONALNI INTERESI: “EVROPA CELA I SLOBODNA”

Bez znatne istorijske distance od događaja koji se analizira ili, pak, uvida u dokumentaciju koja nije javna, izuzetno je teško dokučiti nacionalni interes koji

---

6 Ibid., p. 128.

7 Ibid., pp. 138-142.

motivije spoljnu politiku neke države.⁸ Međutim, do sada je kosmetski problem toliko dugo internacionalizovan da se mogu nazreti osnovne konture američkih interesa u Srbiji, to jest na Kosmetu.

Nacionalni interesi su često međuzavisni. Međuzavisnost američkih vrednosnih i bezbednosnih interesa se jasno vidi iz obrazloženja koje je predsednik SAD Bil Klinton dao za rat protiv Srbije. Predsednik Klinton je u govoru naciji 24. marta 1999. godine izjavio da je Amerika u ratu protiv Srbije da bi “zaštitila hiljade nevinih ljudi na Kosovu,” “sprečila širi rat,” i “stajala ujedinjena sa [svojim] saveznicima u ime mira.” Ovim činom, izjavio je Klinton, “mi potvrđujemo svoje vrednosti, štitimo naše interese,” i jačamo mir. Posle kraćeg, empirijski problematičnog osvrta na razvoj kosmetske krize, on je nešto detaljnije obrazložio Američke interese. “Završiti ovu tragediju je moralni imperativ. Takođe je važno za američke nacionalne interese. Pogledajte ovu kartu [sveta]. Kosovo je malo mesto, ali je locirano na glavnoj raskrsnici između Evrope, Azije, i Bliskog istoka. To je mesto gde se susreće islam sa zapadnom i pravoslavnom granom hrišćanstva.” Južno su američki saveznici Grčka i Turska a severno, dodao je on, naši novi demokratski saveznici u Centralnoj Evropi. Kosovo je okruženo drugim malim zemljama koje se bore sa ekonomskim i političkim izazovima. “Svi sastojci za veliki rat su prisutni,” zaključio je Klinton.

Govor je završio stavljajući rat sa Srbijom u istorijski kontekst potvrđujući još jednom međuzavisnost nacionalnih interesa. Takođe je uspostavio vezu između tekućeg konflikta sa vizijom post-hladnoratovske Evrope koju je 1989. izneo predsednik Džordž H. W. Buš. Klinton: “Ako smo išta naučili tokom veka koji se upravo završava to je da će Amerika biti prosperitetna i bezbedna samo ako je i Evropa prosperitetna, bezbedna, *nepodeljena i slobodna*” (kurziv autora). Zato sam, tvrdi Klinton, podržavao političku i ekonomsku integraciju Evrope, uveo Poljsku, Mađarsku i Česku Republiku u NATO, redefinisao misiju NATO, i pružio Rusiji i Ukrajini nova partnerstva. Preostali izazovi za ovu viziju Evrope, nastavio je Klinton, su (1) jačanje partnerstva sa Rusijom; (2) rešavanje Grčko-Turskih tenzija; (3) građenje mostova sa islamskim svetom; i (4) okončanje nestabilnosti na Balkanu.⁹

---

8 Vidi: C. F. Hermann, “Foreign Policy Behavior: That Which is to be Explained”, u: M. East, S. Salmore i C. F. Hermann (Eds.), *Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy Studies*, Sage, Beverly Hills, 1978.

9 Bill Clinton, “Statement on Kosovo”, transkript govora, 24. mart 1999, <http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/3932>. Preuzeto 5. avgusta 2010.

Par meseci kasnije u govoru naciji koji je održao na kraju rata protiv Srbije, Klinton se nije detaljnije osvrnuo na nacionalne interese zbog kojih je Amerika ratovala. Najznačajnije u tom govoru je to što je njime udario temelj kontroverznom principu humanitarnih intervencija. Čudno za čoveka koji je izuzetno elokventan, on je tada dosta nespretno najavio: “Ova pobeda donosi novu nadu da kada se narod uništava zbog svog nasleđa i religije, i kada možemo nešto uraditi da to sprečimo, svet neće okrenuti glavu na drugu stranu.” Na kraju je konstatovao da je “konačni izazov ohrabriti Srbiju da se pridruži svojim susedima na istorijskom putu ka miroljubivoj, demokratskoj i ujedinjenoj Evropi.”¹⁰

Par dana kasnije Klinton je bio precizniji utoliko što je upotrebio termin “princip” i time dao još veći značaj humanitarnim intervencijama. Značajno je i to što je verovatno kao odgovor kritičarima u samoj Americi koji su mu zamerili nedostatak jasnih uslova pod kojima treba preduzeti humanitarne intervencije, naznačio dva konkretna zločina – genocid i etničko čišćenje. “Mislim da ovde imamo važan princip koji će, nadam se, biti podržan u budućnosti... A to je da i pored velikog broja etničkih i verskih sukoba u svetu [...] i bez obzira da li se oni odigravaju unutar granica neke države ili se prelivaju preko granica, mi treba da zaustavimo genocid i etničko čišćenje ako međunarodna zajednica ima snagu da ih zaustavi.”¹¹ Odmah potom, dva demokratskoj stranci bliska spoljnopolitička analitičara su nazvali humanitarne intervencije “Klintonovom doktrinom.”¹²

Kosovo nije jedini primer gde se američki vrednosni i bezbednosni nacionalni interesi dopunjuju. To je najjasnije počelo sa Vudro Vilsonom pred sam kraj Prvog svetskog rata u koji Amerika dugo nije htela da uđe jer tadašnji političari nisu smatrali da je od direktne konsekvence za SAD. Vilson se često smatra prvim liberalnim internacionalistom među savremenim političarima a iz sledećih misli se vide značajnije karakteristike te spoljnopolitičke doktrine – značaj demokratskih sistema za mir, zalaganje za političke slobode to jest ljudska prava, jednakost država, multilateralizam.¹³

---

10 Bill Clinton, “Clinton Announces the End of the War in Kosovo”, transkript govora, 10. jun 1999, <http://australianpolitics.com/usa/clinton/speeches/990610kosovo.shtml>. Preuzeto 5. avgusta 2010.

11 Citirano u: Michael Mandelbaum, *The Ideas that Conquered the World: Peace, Democracy and Free Markets in the Twenty-First Century*, Public Affairs, New York, 2003, p. 191.

12 Ivo H. Daalder i Michael E. O’Hanlon, “Unlearning the Lessons of Kosovo”, *Foreign Policy*, No. 116, Autumn 1999, p. 128.

13 Filozofskim ocem liberalnog internacionalizma se smatra Imanuel Kant a naročito njegovo delo *Večni mir* iz 1795.

U govoru kojim je objavio rat Nemačkoj, 1917, Vilson je formulisao liberalni internacionalizam konstatujući da “svet mora biti siguran za demokratiju,” da budući mir mora biti zasnovan na “proverenim temeljima političkih sloboda,” i da će Amerika ratovati za “prava i slobodu malih zemalja.” Sve to, podseća Vilson, su principi koji su “rodili” samu Ameriku i “njenu sreću.”¹⁴ Godinu dana kasnije Vilsonova spoljnopolitička doktrina liberalnog internacionalizma - koja Srbiju 21. veka prvenstveno asocira na rat protiv Amerike i gubitak Kosmeta – je konkretnije definisana omogućivši dalekosežne promene u svetu i na Balkanu.¹⁵ Vilson je 1918. godine u 14 tačaka izložio svoje viđenje sveta. Konstatovao je da je došao kraj tajnim savezima, da je došlo vreme transparentne i javne diplomatije, i najavio formiranje Lige naroda.”¹⁶

Široko rasprostranjeno mišljenje u akademskim i u političkim krugovima je da je američka spoljna politika uspešno suzbila SSSR i pacifikovala tradicionalno zavađene evropske sile, upravo zato što posle Drugog svetskog rata nije samo pružila bezbednosne garancije Zapadnoj Evropi već je u isto vreme imala politiku širenja svojih vrednosti. Silom je odvrćala SSSR, a iznutra je jačala svoje saveznike time što je podržavala demokratske procese kao i politička i građanska prava.

U svom poznatom govoru “Evropa cela i slobodna” koji je održao 1989. u Zapadnoj Nemačkoj pred sam raspad SSSR-a, Džordž Buš stariji je ukazao na međuzavisnost američkih vrednosnih i bezbednosnih interesa kao i na uspeh spoljne politike koja proizilazi iz kombinacije oba interesa.¹⁷ Da bi se tačno interpretirao Klintonov govor naciji kojim je objavio rat Srbiji važno je primetiti da se Klinton u njemu čvrsto oslonio na Bušovu viziju “cele i

---

14 Woodrow Wilson, “Declaration of War”, u Michael Levy (ed.), *Political Thought in America: An Anthology*, Waveland Press, Prospect Heights, Illinois, 1992, pp. 521–522.

15 Kao što je poznato jedna od Vilsonovih 14 tačaka se ticala Balkana i Srbije. U njoj je, između ostalog, zahtevao odlazak stranih trupa iz Srbije i “slobodan i bezbedan prolaz do mora” za Srbiju.

16 Woodrow Wilson, “The Fourteen Points Address”, u Michael Levy, op. cit., pp. 522–524. Vilsonov liberalni internacionalizam je bio kratkog daha. Izolacionistički Senat se plašio da bi članstvo u Ligi naroda moglo uvući Ameriku u ratove koji nisu u američkom nacionalnom interesu. Opoziciji je naročito delovao opasno član 10 Povelje kojim članice Lige garantuju suverenitet i teritorijalni integritet svih država članica.

17 George H. W. Bush, “A Europe Whole and Free”, 31 May 1989, Preuzeto 20. jula 2010. <http://usa.usembassy.de/etexts/ga6-890531.htm>

slobodne” Evrope kada je rekao da je u američkom nacionalnom interesu “nepodeljena i slobodna Evropa.”

Šta je to “Evropa cela i slobodna”? Po Robertu Hanteru, američkom ambasadoru pri NATO tokom Klintonove administracije i višem savetniku RAND Korporacije, Buš je u svom govoru iz 1989. godine izneo viziju ujedinjene Evrope. Vizija je imala dva “glavna cilja.” Prvi je “da se Centralna Evropa permanentno skine sa geopolitičke šahovske table,” a drugi je “da se Rusija izvuče u svet kao produktivna država.” Dok je Buš izneo viziju, Klinton je “kreirao arhitekturu kojom bi se ta vizija ostvarila,” piše Hanter. Kako bi se ovi ciljevi ostvarili trebalo je politiku sfera uticaja zameniti sa insitucijama koje bi bile zasnovane na demokratiji, ekonomskom prosperitetu, i svešću da ništa nije vredno nove evropske kataklizme. Ovo je kombinacija, zaključuje Hanter, koja je posle Drugog svetskog rata sprečila ratove u Zapadnoj Evropi.¹⁸

Ono što Hanter nije napisao ali na šta je najverovatnije mislio kada je pomenuo “arhitekturu” koju je Klinton nadgradio na Bušovu viziju Evrope je NATO savez. Buš je u svom govoru dao centralno mesto NATO savezu – instrumentu kojim se zadovoljavaju bezbednosni nacionalni interesi – i, ništa manje važno, zajedničkim vrednostima. “Mir, sloboda i prosperitet u Zapadnoj Evropi su mogući zato što su se pre 40 godina narodi Zapada ujedinili... u NATO savez. Ali, prvo je postojala vizija, koncept slobodnih naroda u Severnoj Americi i Evropi koji zajedno rade na zaštiti svojih vrednosti.” Potom je postojala zajednička svest o sovjetskom ekspanzionizmu i, na kraju, je bilo odlučnosti da se stari animoziteti između Evropljana ostave prošlosti. NATO savez je omogućio put ka “drugoj evropskoj renesansi,” zaključio je taj deo govora Buš stariji.

To je bilo Bušovo viđenje evro-američkih odnosa tokom druge polovine 20. veka. S obzirom na istorijski momenat u kojem izlaze svoju viziju “cele i slobodne” Evrope nije teško predvideti pravac te vizije. Nalazimo se “na kraju jedne ere i na početku druge.” Amerika želi prevazilaženje politike suzbijanja SSSR-a, buđenje demokratije u istočnoj Evropi i Evropu “celu i slobodnu.” “Očevima [NATO] saveza je ova težnja bila daleki san a sada je to nova misija NATO saveza,” konstatovao je predsednik SAD.

Kao što će biti utvrđeno nešto kasnije u ovom radu, dva cilja iz “Evrope cele i slobodne” se i dalje sprovode. Zato su za Srbiju koja želi dobre i konstruktivne odnose sa SAD važne dve poruke predsednika Buša. Prva je

---

18 Robert Hunter, “A ‘Europe Whole and Free and at Peace,’” RAND Corporation, 9 September 2008, Preuzeto 20. jula 2010. <http://www.rand.org/commentary/2008/09/09/PJ.html>

izrečena u kontekstu NATO, a druga u kontekstu evropskih integracionih procesa. Prva poruka ima neosporno problematične posledice za deo Srbije koji odbija članstvo u NATO savezu. Druga, međutim, otvara put solidnim odnosima između demokratske Srbije i SAD. “Hladni rat,” podseća Buš, “je počeo podelom Evrope. Samo se može završiti kada Evropa bude cela.” Druga poruka je izrečena u kontekstu najavljene transformacije Evropske zajednice u Evropsku uniju. Narodi Istočne Evrope treba da shvate ono što su narodi Zapadne Evrope shvatili pre mnogo vremena, rekao je Buš, a to je da, “temelj trajne bezbednosti nisu tenkovi, vojne trupe ili bodljikave zice; temelj se gradi na zajedničkim vrednostima i dogovorima koji povezuju slobodne narode.”¹⁹

“Evropa cela i slobodna” je vizija o ciljevima američke spoljne politike posle hladnog rata koji proizilaze iz bezbednosnog i vrednosnog nacionalnog interesa. Po predsedniku Barak Obami tu viziju su delile sve američke administracije od 1989. godine. Obama je to izjavio 2008. dok je još uvek bio samo predsednički kandidat. Kontekst u kojem je dao tu izjavu je takođe vredan pomene. To je izjavio kada je Ukrajina izrazila spremnost da primeni Akcioni plan za članstvo (MAP) u NATO savezu. “Širenje NATO članstva na nove demokratije u Evropi je pomoglo izgradnji zone mira i prosperiteta širom Evrope.” Obama je dodao: “Dolazeći samit NATO saveza u Bukureštu u aprilu 2008. godine je kritična prilika da se nastavi izgradnja Evrope cele i slobodne a taj cilj su imali svi skorašnji američki predsednici. Ja pozivam predsednika Buša i sve NATO lidere da iskoriste tu priliku.”²⁰

Obama je nastavio politiku izgradnje “Evrope cele i slobodne” kada je izabran za predsednika. Samo stotinjak dana pošto je izabran za predsednika, Obama je poslao svog podpredsednika, Džo Bajdena, u Beograd. Bajden je na zajedničkoj konferenciji za novinare sa predsednikom Borisom Tadićem izjavio da je došao u Srbiju sa “jasnom, nedvosmislenom porukom,” i nastavio:

“Sjedinjene Države bi zelele da, prodube saradnju sa Srbijom kako bi se rešili problemi u regionu, da pomognu Srbiji da postane jak i uspešan demokratski član evroatlantske zajednice. To je naš cilj. Generacije Evropljana i Amerikanaca su od kraja Drugog svetskog rata vrlo predano radile na izgradnji *Evrope koja je cela, slobodna i u miru*. Jugoistočna Evropa je deo koji

---

19 George H. W. Bush, “A Europe Whole and Free”, op. cit.

20 Citirano u UNIAN (Ukrajinska nezavisna informaciona agencija), “U.S. Senator Barack Obama welcomes Ukraine’s readiness to advance MAP with NATO,” 30 January 2008. Preuzeto 15. jula 2010. <http://www.unian.net/eng/news/news-233575.html>

nedostaje a Srbija je centralna za budućnost Jugoistočne Evrope” (kurziv autora).”²¹

Vizija “cele i slobodne” Evrope je bliska i neokonzervativcima. Ključni neokonzervativni ideolozi, Robert Kagan i Vilijam Kristol su svoj članak od 8. oktobra 2000. godine pod naslovom “Evropa cela i slobodna” počeli sledećom rečenicom: “Prošlonedeljni trijumf demokratije u Srbiji se može rangirati kao najznačajniji međunarodni događaj u post-hladnoratovskoj eri.” U članku su pohvalili predsednika Klintona za koga neokonzervativci nikada nisu imali naročito lepe reči. “I pored toga što smo često bili kritični prema predsedniku Klintonu zbog načina na koji je rukovodio ovim i mnogim drugim spoljnopolitičkim i odbranbenim pitanjima, Klintonova administracija je zaslužna za trijumf u Srbiji.” Po njima, ratovi na Balkanu nisu mogli biti zaustavljeni bez Amerike. Američko prisustvo na Balkanu je neophodno i dalje kako bi se izgradio stabilan mir i ispunila želja koja je samo deceniju ranije izgledala neostvarljiva: “Evropa cela i slobodna.”²² Džordž W. Buš je nastavio implementaciju vizije svog oca kada je 2001. stupio na dužnost predsednika.

Dok se vodio rat u Srbiji, usvojen je novi Strateški koncept na samitu NATO u Vašingtonu. Po tom konceptu, interesi NATO saveza se proširuju na Evro-atlantsku oblast a NATO se obavezuje da će “u potpunosti koristiti svaku priliku da izgradi nepodeljeni kontinent promovišući i podstičajući viziju o ‘Evropi celoj i slobodnoj.’” Po jednom autoru, posle rata za Kosovo treba izmeniti opis originalne misije NATO koju je Lord Ismaj, prvi generalni sekretar NATO, definisao kao “držati Ruse napolju, Amerikance unutra, a Nemce dole.”

---

21 Joe Biden, “Remarks by the Vice President in Joint Statement to the Press”, The White House, 20 May 2009. Preuzeto 4. avgusta 2009, http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-The-Vice-President-At-The-Palace-Of-Serbia

22 Robert Kagan i William Kristol, “Europe Whole and Free,” 8 Oktober 2000. Preuzeto 21. jula 2010. http://www.newamericancentury.org/balkans_016.htm Članak je originalno objavljen u Vašington Postu. Kagan i Kristol su bili spoljnopolitički savetnici predsedničkog kandidata Džon Mekejna 2008. Deset godina ranije su osnovali neprofitnu organizaciju Projekt za novi američki vek čiji je cilj da promoviše “globalno vođstvo Amerike” i “politiku vojne moći i moralne jasnoće predsednika Regana” (vidi <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>. Preuzeto 1. avgusta 2010) Veliki broj saradnika Projekta je bio angažovan na dužnostima u administraciji Buša Mlađe Kagan je američki istoričar i spoljnopolitički komentator koji je stekao svetsku slavu 2003. kontroverznim bestselerom *O raju i moći: Amerika i Evropa u novom svetskom poretku*. Radio je u Stejt Departmentu od 1984. do 1988, između ostalog i kao službenik za planiranje politike. Kristol je politički analitičar, kao i osnivač i urednik uticajnog neokonzervativnog nedeljnika *The Weekly Standard*.

Sada se misija NATO može bolje opisati kao “držati oko na Ruse, držati Istočnu Evropu stabilnom, i držati saveznike na istoj strani.”²³

Vizija “Evrope cele i slobodne” je bila ambiciozna za 1989. godinu, ali daleko manje od vizije koju je te iste godine objavio Francis Fukujama u svom izuzetno poznatom članku pod naslovom “Kraj istorije?”²⁴ Teza o “kraju istorije” je prvo uticajno promišljanje promena u američkom globalnom okruženju. Fukujama, jedan od najznačajnijih teoretičara neokonzervativizma je u to vreme bio zamenik direktora za planiranje politike Stejt Departmenta.²⁵

U tezi o “kraju istorije” Fukujama je pokušao da odvoji kontigencije od suštinski dalekosežnih istorijskih procesa. Pored političkih događaja kao što su kraj hladnog rata, mira u mnogim delovima sveta, reformi u SSSR-u i Kini, postaju evidentni i nezaustavljivi procesi, konstatuje Fukujama. To su širenje zapadne kulture konzumerizma po selima u Kini, otvaranje restorana i radnji u Moskvi, zvuk rok muzike u Pragu, Rangun i Teheranu. Sve su to indikacije da više nema održive sistematske alternative ideji ekonomskog i političkog liberalizma. Došlo je do univerzalizacije tržišne ekonomije i liberalne demokratije kao konačnog oblika vladavine. Shodno tome, on zaključuje, došao je kraj istoriji sukoba prouzrokovanih ideološkim razlikama. Trijumfovala je zapadna ideja liberalizma.²⁶

Zapadna ideja liberalizma podrazumeva kombinaciju demokratije i liberalnih vrednosti. Država je demokratska ako “postoji uz saglasnost onih kojima vlada” a liberalna samo ako priznaje i pravnim sistemom štiti “čovekovo univerzalno pravo na slobodu.”²⁷ On nije sasvim određen kako to univerzalno pravo na slobodu nastaje. I pored toga što želi da izbegne materijalistički determinizam po kome je kapitalizam majka prava na

---

23 Alan Dowd, “NATO after Kosovo: Toward ‘Europe Whole and Free’”, *Policy Review*, December 1999 – January 2000. Preuzeto 10. jula 2010. http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3647/is_199912/ai_n8854741/?tag=content;coll

24 Francis Fukuyama, “The End of History?” *The National Interest*, Summer 1989. Razrada iste ideje je objavljena 1992. godine u knjizi pod naslovom *The End of History and the Last Man*.

25 Fukujama se od 2002. počeo distancirati od neokonzervativaca a 2006. godine se oštro i javno sukobio sa njima zbog načina na koji je neokonzervativizam primenjen u praksi Busove administracije. Vidi Jim Lobe, “Francis Fukuyama Splits from Neo-cons,” *Albion Monitor*, 23 February 2006. <http://www.albionmonitor.com/0602a/copyright/fukuyamaquits.html>

26 Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, op. cit., Introduction.

27 Ibid., Part II.

individualnu slobodu pa time i liberalizma, on u tome uspeva samo delimično. Liberalizmu “prethodi autonomno stanje svesti” o kojem je pisao, podseća Fukujama, još Maks Veber. No, to autonomno stanje svesti koje je koren liberalizma se “stabilizuje” kada je “zajamčeno” razvijenom tržišnom ekonomijom.²⁸

Implikacija za međunarodne odnose, po njemu, je očigledna — više neće biti ratova velikih razmera jer više nema velikih država sa alternativnim ideologijama. Fukujama je, naravno, svestan da Kina i SSSR 1989. nisu bile liberalne demokratije ali on kao hegelijanac, daje prioritet ideji nad materijalnim. Sve velike države, uključujući Kinu i SSSR, su tada već prihvatile da ideji liberalizma nema alternative, smatra on. Fukujama ne tvrdi da ratova neće biti. I dalje će se ratovati, ali konflikti će biti manjih razmera jer će se sukobljavati manje države. Ratovi će se voditi između država koje su još “u istoriji,” ili će se sukobljavati države u kojima se istorija završila sa državama koje su još u istoriji, biće i etničkih i nacionalističkih sukoba, terorizma, kao i narodnooslobodilačkih ratova.²⁹

Vizija Evrope “cele i slobodne” i teza o “kraju istorije” imaju jake dodirne tačke ne samo zato što su nastale iste godine u istoj administraciji već i zato što su za obe liberalne vrednosti preduslov trajnom miru. Međutim, one se i razlikuju. Za razliku od Fukujamine “globalne” teze, Bušova vizija je geografski ograničena samo na Evropu. Uži obim Bušove vizije se da objasniti time što je Buš nedvosmisleni proponent klasičnog realizma, najstarije škole mišljenja o međunarodnim odnosima.³⁰ Jedna od osnovnih stavki realizma je obazrivost (*prudence*). “Realizam,” konstatuje Hans Morgentau najpoznatiji teoretičar realizma u 20. veku, “smatra da je obazrivost – merenje konsekvenci alternativnih političkih akcija – vrhunska politička vrlina.”³¹

NACIONALNI INTERESI: HUMANITARNE INTERVENCIJE

Tek su liberalni internacionalizam Bil Klintona i unipolarna struktura međunarodnog sistema stvorili plodno tlo za tezu o “kraju istorije.” Nema empirijskih podataka koji bi potvrdili uticaj “kraja istorije” na Klintona ali iz

---

28 Ibid., Part II.

29 Ibid., Part IV.

30 Walter Russell Mead, *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*, Routledge, New York, 2002, p. 87.

31 Hans Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York, 1985, p. 12.

dva razloga to možda nije ni potrebno. Prvo, trijumfalizam i implicitni determinizam koji provejavaju Fukujaminom tezom nije bio specifičan samo za Fukujamu. Fukujama je samo pre svih video američku pobjedu i izrazio optimizam koji je par godina kasnije, tokom vladavine Klintonu, sa retkim izuzecima delila američka politička klasa.³² Drugo, Klinton, kao i Fukujama, je smatrao da se širenjem demokratije jača mir.³³ Takozvana teorija “demokratskog mira” po kojoj demokratije ne vode ratove protiv drugih demokratija je tokom 1990-ih postala izuzetno dominantna među liberalima u nauci a prihvatili su je i mnogi političari različitih ideoloških i spoljnopolitičkih gledišta počev od Klintonu, preko Buša, do Obame.³⁴

Klinton je nastavio politiku Evrope “cele i slobodne” za šta ga je i Žbignjev Bžežinski, inače nenaklonjen Klintonu zbog, po njemu, tankih spoljnopolitičkih rezultata, pohvalio. Po Bžežinskom, širenje NATO saveza je “najkonstruktivniji i najtrajniji deo [Klintonove] spoljnopolitičke ostavštine.”³⁵ Ali Klinton nije samo nastavio da u praksi ostvaruje viziju “cele i slobodne” Evrope, on je takođe reflektovao tu viziju na globalnu scenu.³⁶ Time je smanjio razliku između vizije o “Evropi celoj i slobodnoj” i teze o “kraju istorije.”

Klinton je pokušao da ojača globalni uticaj Amerike na više načina ali dva su relevantna za temu ovog rada. Prvim načinom je nedvosmisleno konsolidovao američku tvrdnu, vojnu moć.³⁷ Drugim je nedvosmisleno

---

32 Jedan od poznatijih izuzetaka je Samjuel Huntington. Vidi Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1997.

33 Vidi Jack Snyder, “One World, Rival Theories,” *Foreign Policy*, November/December 2004. Preuzeto 25. jula 2010. http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/11/01/one_world_rival_theories

34 U Obaminoj Strategiji za nacionalnu bezbednost iz 2010. stoji da “SAD podržavaju širenje demokratije i ljudskih prava po svetu zato što su vlade koje poštuju ove vrednosti pravednije, miroljubivije i legitimnije. Mi to takođe podržavamo zato što njihov uspeh unapređuje ambijent kojim se podržavaju američki nacionalni interesi.” *National Security Strategy*, The White House, Washington D.C, May 2010, p. 37. Vidi takođe Deibel, op. cit., p. 70.

35 Zbigniew Brzezinski, *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, Basic Books, New York, 2007, p. 104.

36 Vidi govor savetnika za nacionalnu bezbednost, Anthony Lake, “From Containment to Enlargement,” govor na School for Advanced International Studies, John Hopkins University, Washington DC, 21. September 1993. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>. Takođe vidi *National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, The White House, Washington DC, February 1995.

37 Pored vojne sile u tvrdnu moć spada i ekonomska moć. Vidi Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.

doprineo smanjenju američke meke moći, moći kojom kultura, vrednosti i ideje privlače druge države da “žele ono što ti želiš.”³⁸ Prvo, u pregovorima sa Rusijom Klinton je u znatnoj meri zaustavio nuklearnu trku. To je omogućilo Americi da posveti veća finansijska sredstva razvoju konvencionalnog naoružanja. Novo konvencionalno naoružanje je Vašingtonu omogućilo projektovanje konvencionalne vojne sile širom sveta. “Ukratko, i Amerika i Rusija su stekle veću sigurnost, ali Amerika je takođe stekla globalni vojni domašaj kojem niko ne može da parira.”³⁹

Drugo, Klinton je u međunarodne odnose pokušao da uvede princip humanitarnih intervencija. Po tom principu, suverenitet država, pa ni protivljenje stalnih članova Saveta bezbednosti UN koji imaju pravo veta, ne smeju biti prepreka vojnim intervencijama kojima bi se zaustavila brutalna kršenja ljudskih prava.⁴⁰ Rat protiv Srbije je pokrenuo debatu o humanitarnim intervencijama ovog tipa i on se uzima kao prvi nedvosmisleni primer humanitarne intervencije kojom se ljudska prava stavljaju iznad državnog suvereniteta. Rat protiv Iraka 2003. godine koji je Džordž H. Buš, sin Džordž H.W. Buša, takođe delom pravdao kao humanitarnu intervenciju je čak i neke intelektualne proponente humanitarnih intervencija naterao da preispitaju svoje stavove o validnosti ovog principa.⁴¹

Nema javno dostupnih dokaza da je rat 1999. godine počeo kako bi se stvorio presedan za humanitarne intervencije koje nisu odobrene od Saveta bezbednosti. Ne bi bilo “humanitarne intervencije” NATO saveza, pa time ni presedana, da je Beograd, i pored izuzetno teških uslova kojima bi samovoljno ograničio svoj suverenitet ne samo na Kosovu već širom Srbije, potpisao dogovor u Rambujeu koji je predložio Vašington.⁴² Takođe, ne bi bilo “humanitarne intervencije” ovog tipa, pa time ni presedana kojim se one izvode bez saglasnosti Saveta bezbednosti, da Rusija i Kina nisu zapretile vetom

---

38 Ibid., p. 31.

39 Zbigniew Brzezinski, *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, op. cit., p. 96.

40 Vidi recimo izveštaj Međunarodne komisije o intervenciji i državnom suverenitetu u čijem radu su učestvovala uticajne ličnosti iz međunarodne politike, International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, International Development Research Center, Ottawa, 2001.

41 Vidi: Michael Ignatieff, “The Burden,” *New York Times Magazine*, 5 January 2003. Michael Ignatieff, “Getting Iraq Wrong,” *New York Times Magazine*, 5 August 2007.

42 Vidi: Anex B u: “Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo,” 23 February 1999.

ukoliko Vašington formalno stavi na glasanje rezoluciju kojom Savet bezbednosti odobrava rat protiv Srbije. Klinton je bio spreman da stavi takvu rezoluciju pred Savet bezbednosti pre nego što je ustanovio da će biti vetirana. Sve ovo upućuje da je Klintonova doktrina jedan od onih slučajeva kada politika prethodi strategiji. To su slučajevi sa kojima strateški planeri, naravno, nisu naročito zadovoljni.⁴³

I pored toga što Klintonova administracija verovatno nije unapred imala u vidu presedan koji će rat protiv Srbije stvoriti za princip humanitarnih intervencija, ona je to izuzetno brzo spoznala. Kao što je ranije pomenuto u ovom radu, Klinton je već krajem rata izrazio nadu da će novi “princip” u budućnosti biti prihvaćen od međunarodne zajednice. Ovako brza reakcija se može razumeti višestrukom koristi koju princip humanitarnih intervencija ima. Neke od njih su: (1) Princip humanitarnih intervencija proizilazi is ljudskih prava pa je time u skladu sa višedecenijskom američkom spoljnom politikom promovisanja istih; (2) To je princip protiv čije suštine – pružiti pomoć ljudima u velikoj nevolji – retko koji pojedinac ili država mogu biti ukoliko drže bar do malo moralnosti; i (3) Princip humanitarnih intervencija se po potrebi može instrumentalizovati kako bi se postigli drugi nacionalni interesi.

Humanitarne intervencije proizilaze iz ljudskih prava pa se kao i spoljna politika promovisanja ljudskih prava mogu instrumentalizovati. Možda nema bolje osobe da to potvrdi od Zbignjeva Bžežinskog koji je jedan od najzaslužnijih ljudi što su ljudska prava zauzela prominentno mesto u američkoj spoljnoj politici. U javnom predavanju o ljudskim pravima koje je održao nekoliko godina posle raspada SSSR-a, Bžežinski je naznačio par dimenzija ljudskih prava. Prva dimenzija ljudskih prava, zaštita individue od arbitrarne države, nosi sa sobom “konstantnu dilemu: kako naći ravnotežu između načela ljudskih prava i težnje za međunarodnom stabilnošću koja neophodno podrazumeva neko prilagođavanje protivničkoj državi.”⁴⁴ Govoreći o toj dilemi, dodao je,

---

43 Terry Deibel, *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*, op. cit., p. 12.

44 Predavanje je održano u Karnegi savetu za etiku i međunarodne odnose. Zbigniew Brzezinski, “The New Dimensions of Human Rights,” Fourteenth Memorial Morgenthau Lecture on Ethics and Foreign Policy, Carnegie Council on Ethics and International Affairs, New York, 1995, p. 6. Bžežinski je bio savetnik za nacionalnu bezbednost predsednika Džimija Kartera od 1977. do 1981. godine, a potom profesor, autor mnogih dela o međunarodnim odnosima i vrhunski spoljnopolitički stručnjak koga cene obe političke partije.

“U vezi sa ovim, mi takođe treba da primetimo da je borba protiv totalitarizma, koja je trajala tokom većeg dela 20. veka, uzdigla individualna ljudska prava do samog centra moralnih obzira i u važno političko oružje. Spreman sam da priznam da je postojao element taktičke svrsishodnosti u našem fokusu na ljudska prava. Ovo pitanje je pružilo snažno ideološko oružje u borbi protiv Sovjetskog Saveza i njegove komunističke doktrine.”⁴⁵

Mnogo godina kasnije, Bžežinski je ukazao i na potencijalnu instrumentalnu korist kolektivnih prava. Pišući o svom radu u administraciji krajem 1970-ih godina konstatovao je da je bio ubeđen da je “multinacionalni karakter ruske imperije njena Ahilova peta pa je predložio skroman tajni program dizajniran da podrži težnju za nezavisnošću ne-ruskih nacija od Sovjetskog Saveza. [...] Taj program jeste primenjen.”⁴⁶

Bžežinski nije u stvari rekao ništa novo o potencijalnoj instrumentalizaciji ljudskih prava. Još je liberalni klasik i utemeljivač prava na život, slobodu i (privatno) vlasništvo, Džon Lok, video ta tri prava kao ključna kako bi se osnažila nova i tada još uvek vrlo slaba kapitalistička klasa u borbi protiv engleske monarhije koja je pravdala tadašnji društveni poredak oslanjajući se na božansko pravo.⁴⁷ Kasnije je Karl Marks tvrdio da bez ekonomskih i socijalnih prava nema ni slobode, a kao krivca za čovekovu neslobodu optužio kapitalistički sistem to jest privatno vlasništvo.⁴⁸ Polovinom dvadesetog veka su političku instrumentalizaciju ljudskih prava sasvim razotkrili SSSR i SAD kada je SSSR podržao samo Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima a SAD samo Pakt o građanskim i političkim pravima.

Ova dijalektika istorije ljudskih prava koja će se nastaviti u budućnosti, međutim, ukazuje da ponekad “sebični” razlozi mogu na duže staze proizvesti pozitivne rezultate za slobodu čoveka. Bez Lokove teze i Marksove anti-teze

---

45 Ibid., p. 7.

46 Zbigniew Brzeżinski, *Second Chance...*, op. cit., p. 60. O stranim manipulacijama međuetničkim odnosima u drugim situacijama vidi: Will Kymlicka, *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*, Oxford University Press, New York, pp. 257-262.

47 Vidi: C. B. MacPherson, *The Political Theory of Possesive Individualism*, Oxford University Press, Oxford, 1962.

48 Vidi: Kenneth Minogue, “The History of the Idea of Human Rights,” u: Walter Laqueur i Barry Rubin (eds.), *Human Rights Reader*, Meridian Penguin Books, New York, 1989, pp. 11–14.

čovjek bi danas bio znatno neslobodniji. Daleko je od izvesnog da će pravo na humanitarne intervencije takođe dati iste rezultate. Jedini način da se spreči instrumentalizacija humanitarnih intervencija je da međunarodna zajednica, putem Ujedinjenih nacija, jasno definiše zločine zbog kojih bi se inicirale humanitarne intervencije kao i proceduru primene humanitarnih intervencija u praksi. Posle invazije na Irak 2003. godine postalo je toliko očigledno da se humanitarne intervencije mogu koristiti kao opravdanje radi postizanja nacionalnih interesa koji ne spadaju u kategoriju vrednosnih da su čak i neki proponenti humanitarnih intervencija shvatili da se princip mora institucionalizovati putem uspostavljanja jasnih i opšteprihvaćenih procedura.⁴⁹

Sam princip humanitarizma je kompatibilan sa vrednostima međunarodne zajednice. To najslikovitije dokazuje ponašanje afričkih država koje tradicionalno vrednuju državni suverenitet izuzetno visoko zbog kolonijalizma. Međutim, i pored toga, Konstitutivni akt Afričke unije iz 2000. godine u članu 4(h) predviđa “pravo Unije da interveniše,” shodno odluci Skupštine, kada se u nekoj državi-članici Unije dešavaju “ratni zločini, genocid i zločini protiv čovečnosti.”⁵⁰ Manje od deset od 53 afričkih država je priznalo nezavisnost Kosova i pored toga što se bez dvoumljenja može dokazati da one u principu nisu protiv humanitarnih intervencija.

Afrički slučaj je jaka indikacija da problem nisu humanitarne intervencije kao takve već metod kojim je intervenisano u Srbiji i odmah potom u Iraku. Afrička unija ima utvrđenu proceduru odlučivanja – odluka Skupštine AU – kao i tri konkretna zločina koji pokreću tu procedure. Povrh toga, AU ograničava intervencije na svoje članice. Članice NATO saveza su, pak, delovale u državi koja nije član organizacije, izbegle su Savet bezbednosti znajući da neće dobiti podršku Rusije i Kine, nisu definisale zločine koji zavređuju kršenje suvereniteta ciljane države, i, povrh toga, već deset godina eksplicitno rade na *de jure* rasparčavanju teritorije ciljane države.

Pažljivo čitanje govora održanih tokom Neformalnog tematskog dijaloga Generalne skupštine UN o suverenitetu kao odgovornosti koji je održan od 23. do 28. jula 2009. u Njujorku ukazuje da je ogromna većina međunarodne

---

49 Vidi: Human Rights Watch, *Human Rights Watch World Report 2004 – War in Iraq: Not a Humanitarian Intervention*, 1 January 2004, Preuzeto 2. avgusta 2010. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/402ba99f4.html>

50 Vidi: Constitutive Act, African Union. Preuzeto 1. avgusta 2010. http://www.africa-union.org/root/au/AboutAU/Constitutive_Act_en.htm

zajednice skeptična prema humanitarnim intervencijama upravo zato što države koje podržavaju humanitarne intervencije izbegavaju da konkretno definišu samu normu kao i proceduru kojom bi se ona primenila. U isto vreme se pozivaju na fluidne “doktrine pravednog rata što predstavlja vraćanje na stanje pre donošenja Povelje UN.”⁵¹ Izlaganja su potvrdila zaključke do kojih je došao jedan od prvih umerenijih kritičara humanitarnih intervencija, profesor Muhamed Ajub. Po njemu, za države trećeg sveta su od značaja tri pitanja: Šta se podzumeva pod humanitarnom intervencijom? Ko je odobrava? Ko je zadužen za implementaciju?⁵²

Bez obzira da li je unapred planirano ili nije da rat protiv Srbije bude presedan za humanitarne intervencije koje nisu prethodno odobrene od Saveta bezbednosti, nedvosmisleno je da je princip baš takvih humanitarnih intervencija ugrađen u Strategiju nacionalne bezbednosti iz 2010. kao i uticajnije analize američke spoljne politike uglednih ličnosti. Ni u jednom od tih izvora intervencija nije uslovljena stavom Saveta bezbednosti UN.

Ovde se može fokusirati na Strategiju nacionalne bezbednosti jer Strategije čine temelj spoljne politike svake novije američke administracije. Treba, međutim, naglasiti da je ona potpuno u skladu sa govorom koji je Obama održao povodom prijema Nobelove nagrade za mir, sa preporukama grupe eksperata za novi Strateški koncept NATO, kao i sa preporukama Princeton projekta za nacionalnu bezbednost.⁵³ Princeton projekat je jedinstveni pokušaj u Americi, a verovatno i u svetu, da se osmisli američka strategija za 21. vek. Projekat je trajao dve godine i na njemu je radilo 400 ljudi iz politike i nauke. U njemu se konkretnije razrađuju neke teme, kao recimo humanitarne intervencije, koje nisu šire razrađene u Strategiji iz 2010. Jedan od ko-direktora

---

51 Miguel d'Escoto Brockmann, “Opening Statement,” Informal General Assembly Thematic Dialogue on the Responsibility to Protect,” General Assembly UN, 23 July 2009.

52 Mohammed Ayoob, “Third World Perspectives on Humanitarian Intervention and International Administration,” *Global Governance*, No. 10, 2004.

53 Barack Obama, “Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize,” 10 December 2009. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>; NATO, *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement*, 17. maj 2010. Preuzeto 1. avgusta 2010. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm; John Ikenberry i Anne-Marie Slaughter (ko-direktori), *Forging a World of Liberty Under Law: U.S. National Security in the 21st Century*, The Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, Princeton, 27 September 2006.

projekta je profesor sa Prinston univerziteta An-Mari Sloter koju je nova administracija postavila za direktora planiranja politike Stejt Departmenta.

Najnovija Strategija nacionalne bezbednosti iz 2010. godine ne koristi termin “humanitarne intervencije” već noviji, ali suštinski isti termin “odgovornost da zaštiti” (*responsibility to protect*) koji proističe iz ideje da državni suverenitet podrazumeva odgovornost država da štite svoje građane. Ukoliko države to ne mogu ili neće onda te države privremeno gube svoj suverenitet a zaštitu građana preuzima međunarodna zajednica.⁵⁴ (Skracénica ovog koncepta je R2P pa će ona biti korišćena i u ovom radu).

Po Strategiji nacionalne bezbednosti iz 2010, SAD “podržavaju koncept “odgovornost da zaštiti.” U daljem tekstu stoji:

“Čineći to mi prepoznajemo da primarna odgovornost za sprečavanje genocida i masovnih nedela leži na suverenim vladama ali da ova odgovornost prelazi na širu međunarodnu zajednicu kada suverene vlade same vrše genocid ili masovna nedela ili kada nisu u stanju ili ne mogu da preduzmu neophodne aktivnosti kako bi sprečile ili odgovorile na ove zločine unutar svojih granica.”

Taj deo Strategije završava konstatacijom da će SAD na “multilateralnom i bilateralnom” planu raditi da mobilišu diplomatska, humanitarna, finansijska, a “u određenim slučajevima” i vojna sredstva neophodna da spreče “genocid i masovna nedela.”⁵⁵

Ovakva formulacija politike ima bar dva problema. Prvi je nedefinisan pojam “masovna nedela” (*mass atrocities*) što otvara vrata širokoj interpretaciji mogućih zločina kojima se inicira američka humanitarna akcija. Drugi je što je proces kojim se donosi odluka samo naznačen a Savet bezbednosti UN nije našao mesto u njemu.

Savet bezbednosti se spominje u drugom delu Strategije sa podnaslovom “Upotreba sile.” Taj deo je sasvim kompatibilan sa načinom na koji su izvršene intervencije u Srbiji pod Klintonom i 2003. u Iraku pod Bušom. “Vojna sila će nekada možda biti neophodna da bi se [...] zaštitili civili od velike humanitarne krize,” stoji u Strategiji. Amerika se obavezuje da će u tim slučajevima, kao i u drugim kada je upotreba vojne sile neophodna, “tražiti široku međunarodnu podršku radeći sa institucijama kao što su NATO i Savet bezbednosti UN.” No, dodaje se u Strategiji, SAD “mora rezervisati pravo da deluje unilateralno ako

---

54 Vidi Izveštaj Međunarodne komisije o intervenciji i državnom suverenitetu, op. cit.

55 National Security Strategy, May 2010, op. cit., p. 48.

je to neophodno da bi zaštitila našu naciju i naše interese ali ćemo težiti da se pridržavamo standarda koji rukovode upotrebu sile.”⁵⁶

Kontinuitet američkog stava po pitanju R2P je nedvosmislen. On se proteže kroz tri administracije na čelu kojih su bila dva predsednika iz Demokratske i jedan iz Republikanske partije. Sama ta činjenica ukazuje da je R2P princip od velikog značaja za američki nacionalni interese i on objašnjava zašto postoji kontinuitet politike Vašingtona prema nezavisnosti Kosmeta. Nezavisno Kosovo je cilj kojim se postiže konkretan nacionalni interes definisan kao princip humanitarnih intervencija.

Preostalo je da ovaj princip stekne međunarodni legitimitet. Prvo je Klinton, na insistiranje Beograda koji je imao podršku Moskve i Pekinga, pristao na Rezoluciju Saveta bezbednosti 1244 kojom je završen rat, *de jure* potvrđen suverenitet Srbije a *de facto* ograničen. Verovatno se računalo da će se zbog slabosti Jeljcinove Rusije *de facto* stanje vremenom relativno lako transformisati u *de jure* stanje. U narednim godinama nije došlo do ukidanja Rezolucije 1244 u Savetu bezbednosti, što bi bio najbolji način legitimisanja kosovske nezavisnosti i čime bi se indirektno legitimisao presedan humanitarne intervencije preduzete bez ovlašćenja Saveta bezbednosti.

Sledeća strategija koju je Buš inicirao – priznanje jednostrano proglašene nezavisnosti kosovskih privremenih organa samouprave od strane pojedinačnih članova međunarodne zajednice – je znatno teža i duža. Ona se, za sada, takođe pokazala neuspešnom.

Obama je nastavio Bušovu strategiju i pored negativnih rezultata koje je zatekao kada je izabran za predsednika. Bušova strategija legitimisanja humanitarnih intervencija je stavila američku meku moć pred empirijski test koji je pokazao da je američka spoljna politika u neskladu sa vrednostima koje ima velika većina međunarodne zajednice. Skoro tri godine posle jednostranog proglašenja nezavisnosti od strane Prištine, koju je Vašington tokom tri administracije javno podržavao, samo je jedna trećina država priznala kosovsku nezavisnost. Rezultati ovog empirijskog testa su još negativniji kada se uzme u obzir da je ogromna većina država koje su priznale secesiju Prištine ili slabe države ili države koje su direktno ili indirektno ušestvovala u ratu protiv Srbije.⁵⁷

---

56 Ibid., p. 22.

57 Za spisak država koje su priznale Kosovo, kao i interaktivnu kartu sveta, vidi <http://www.kosovathanksyou.com> Preuzeto 1. avgusta 2010. godine.

Princip “humanitarnih intervencija” je direktno doveo do sadašnje podele međunarodne zajednice na države koje priznaju jednostrano proglašenu nezavisnost Kosmeta i na one koje zahtevaju kompromisno rešenje. Norme koje su prekršene 1999. i 2008. godine su očigledno od izuzetnog nacionalnog interesa za veliku većinu međunarodne zajednice. Time ti pojedinačno izraženi državni interesi još jednom potvrđuju vrednosti i interese međunarodne zajednice.

Metod izvođenja humanitarnih intervencija je u direktnom sukobu sa principom *ne-intervencije* iz koga proizilazi zabrana upotrebe vojne sile sem u samoodbrani ili uz odobrenje Saveta bezbednosti kada je ugrožen međunarodni mir i sigurnosti. Princip *ne-intervencije*, pak, direktno proizilazi iz samog temelja savremenog međunarodnog sistema – principa *suverene jednakosti* svih država.⁵⁸ Na značaj principa suverene jednakosti ukazuje to što je politika kolonijalizma delegitimisana 1960. godine kada se Generalna skupština u Rezoluciji 1514 pozvala na princip suverene jednakosti.⁵⁹ Tek je tada, oslanjajući se ujedno na fizičku snagu naroda potlačenih kolonija i moć principa suverene jednakosti, u praksi započeo spori ali konstantni tok demokratizacije same međunarodne zajednice.⁶⁰ Za ideje pa i institucije koje su omogućile demokratizaciju međunarodnih odnosa je upravo najzaslužnija Vilsonova Amerika iz Prvog svetskog rata i Ruzveltova Amerika iz Drugog svetskog rata. No, tada je struktura međunarodnog sistema bila multipolarna i bipolarna a 1990-ih se činilo da će mnogo decenija biti unipolarna.

KA ZAKLJUČKU

Nema sumnje da su administracija predsednika Obame i nove demokratske vlasti Srbije nasledile tešku situaciju. U ovoj kasnoj fazi razvoja kosmetskog pitanja svi verovatni ishodi su problematični kako za proponente, a tako i za protivnike nezavisnosti. Upravo zato se u potrazi za kompromisnim rešenjem treba vratiti najosnovnijim pitanjima nacionalnih interesa i spoljnopolitičkih ciljeva.

---

58 “Organizacija je bazirana na principu suverene jednakosti svih članica.” Vidi član 2 Povelje UN. <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>

59 Chris Brown, *Sovereignty, Rights and Justice: International Political Theory Today*, Polity Press, Cambridge, 2002, p. 145.

60 Sam princip suverene jednakosti je mnogo stariji i datira od Vestfalijskog mira, 1648. godine, no on se odnosio samo na evropske zemlje.

Od 1989. godine, Amerika ima dve vrste nacionalnih interesa u Evropi – bezbednosni interes i interes projektovanja američkih vrednosti. Po Vašingtonu, ta dva interesa se dopunjuju. Vašington postiže bezbednosni interes širenjem NATO članstva do granica Rusije, a vrednosni podržavanjem demokratizacije i ljudskih prava u Evropi, uključujući i Rusiju. To je, ukratko, vizija “cele i slobodne” Evrope (vidi tabelu 1).

Od 1999. godine Vašington ima još jedan vrednosni interes koji nije samo ograničen na Evropu već je globalnog karaktera – prihvatanje principa humanitarnih intervencija od strane međunarodne zajednice. Kako bi postigla taj interes, Amerika mora da ga legitimiše. To je posredan spoljnopolitički cilj. Neposredan cilj kojim se samo delom postiže posredan cilj je nezavisno i međunarodno priznato Kosovo (vidi tabelu 1).

Tabela 1. Nacionalni interesi i spoljnopolitički ciljevi SAD

Doktrina	Interes	Cilj
Evropa cela i slobodna	Bezbednosni	Širenje NATO članstva na celu Evropu
	Projekcija vrednosti	Demokratizacija i ljudska prava
Klintonova doktrina humanitarnih intervencija	Projekcija vrednosti Neposredni cilj:	Međunarodno priznato Kosovo
	Posredni cilj:	Legitimizacija principa humanitarnih intervencija

Za sada, Vašington ne pokazuje volju da se taj princip na međunarodnom nivou konkretnije kodifikuje, pa možda i legalizuje, i pored poziva međunarodne zajednice koji idu u tom pravcu. “Normalizacija” te norme bi ograničila potencijalnu instrumentalnu vrednost humanitarnih intervencija. Međutim, instrumentalna korist od nedorečenog principa i neutvrđenog metoda njegove primene ima znatno manji značaj u multipolarnom svetu od onog koji je imala kada je struktura međunarodnog sistema bila unipolarna. Nove svetske sile neće još duži niz godina imati kapacitet da projektuju konvencionalnu vojnu silu globalno, ali već sada to mogu činiti na regionalnom nivou. Nedorečeni princip humanitarnih intervencija mogu i one aktivirati kao što je to uradila Moskva u Gruziji 2008. godine.⁶¹

61 Vidi B92 Vesti, “Srbija i ruska priznanja,” 26. avgust 2008; Leigh Phillips, “EU leaders condemn Russia in shadow of Kosovo,” EU Observer.com, 26 August 2008. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://euobserver.com/9/26644>

Legitimisanje principa humanitarnih intervencija putem nezavisnog Kosova je važan cilj koji u slučaju američke politike prema Srbiji ima prioritet u poređenju sa ciljevima iz “cele i slobodne” Evrope. No, to nije cilj koji mora hitno da se reši, nije urgentan. Važnost principa humanitarnih intervencije za Ameriku je utvrđena u četvrtom delu ovog rada — kontinuitet politike prema Srbiji od rata 1999. godine potvrđuje važnost.

Sledi par napomena o prioritetu a potom o nivou hitnosti. Čvrsta indikacija da je Vašington dao prioritet legitimisanju Klintonove doktrine je nastavak te politike prema post-Miloševićевой Srbiji kada je Beograd bio na putu da se uklopi u “celu i slobodnu” Evropu samo da nije bilo kontinuiranog insistiranja na *de jure* nezavisnom Kosovu. Američka spoljna politika po pitanju statusa Kosmeta je konstantna i pored toga što je u Srbiji došlo do radikalne promene vlasti i politike oktobra 2000. godine. Od kraja Miloševićevog autoritarnog režima, Srbija je organizovala veći broj slobodnih i fer izbora na kojima se više puta promenila vladajuća koalicija, počela je da uvažava individualna i manjinska prava, ogradila se od zločina počinjenih u njeno ime tokom ratova iz 1990-tih i saraduje sa Tribunalom u Hagu, uspostavila je korektne odnose sa susedima, ušla u proces pridruživanja sa EU, uspostavila redovnu saradnju sa NATO kroz Partnerstvo za mir i ima korektne odnose sa Vašingtonom a naročito na vojnom planu. Za sve to vreme američki cilj nezavisnog Kosova se nije promenio.

Američki interes da ostvari ovaj cilj je daleko veći no što je cena koju Amerika plaća srpskim protivljenjem nezavisnom Kosmetu. Vašington je prioratizovao svoje interese na ovaj način jer je cilj važan, Srbija slaba a relevantno geostrateško okruženje zadovoljavajuće. U suprotnom, kao što potvrđuje američka politika prema Zapadnoj Evropi od 1945. kada su se vrednosni i bezbednosni interesi dopunjavali, verovatno bi se već našlo neko kompromisno rešenje za Kosovo kojim bi se omogućilo i širenje NATO na Srbiju.

Ovakvo rangiranje američkih interesa ni u kom slučaju ne znači da je Vašington napustio ciljeve koji proizilaze iz vizije “cele i slobodne” Evrope. Nema sumnje da NATO želi Srbiju kao člana. To periodično potvrđuju izjave visokih NATO zvaničnika. Podpredsednik Bajden je tu poruku ponovio prilikom svoje posete Beogradu kada je, između ostalog, izjavio da će Amerika “koristiti svoj uticaj, energiju i kapacitete da promoviše evroatlantske aspiracije Srbije.”⁶² Međutim, američko rangiranje ciljeva ukazuje da te izjave pre svega služe proceni raspoloženja srpske političke klase i javnog mnjenja po pitanju Kosmeta.

---

62 Joe Biden, “Remarks by the Vice President in Joint Statement to the Press”, op. cit.

Rangiranje interesa kojim se članstvo Srbije u NATO stavlja iza cilja nezavisnog Kosova ukazuje da povremeni zahtevi nekih srpskih političara da se Srbija priključi NATO savezu kako bi se ojačala pozicija Beograda po pitanju Kosmeta nisu validni. Povrh toga, nijedan visoki američki zvaničnik nije javno povezo eventualno članstvo Srbije u NATO sa mekšim stavom prema statusu Kosova. Ruski zvaničnici, pak, jesu povezali NATO sa Kosovom nagovestivši da će Moskva dozvoliti ukidanje Rezolucije 1244 ukoliko Srbija počne formalni proces pridruženja NATO savezu. To je ministar Sergej Lavrov više puta indirektno poručio Beogradu izjavivši još 2006. godine da “Mi ne možemo da budemo više Srbi od samih Srba.”⁶³ Kome to nije bilo jasno razjasnili su 2010. godine ruski ambasador u Beogradu i stalni predstavnik Rusije pri NATO.⁶⁴ Ukratko, članstvom Srbije u NATO, Vašington bi postigao tri cilja – širenje NATO, legalizaciju kosovske nezavisnosti i, jednim delom, legitimisanje principa humanitarnih intervencija.

Veza između Kosova i članstva Srbije u NATO stavlja Beograd u tenziju ali ne u koliziju sa prvim ciljem koji proističe iz vizije “cele i slobodne” Evrope. Srbija je krenula kompromisnim putem pristupanjem Partnerstvu za mir i odlukom da vodi neutralnu spoljnu politiku. Ukoliko nastavi tim putem kolizija se može izbeći. Primer Finske je indikativan i relevantan jer Finska ima istu politiku upravo zato što je bila teritorijalno ugrožena. Jedina razlika je to što je Finska bila ugrožena od SSSR-a a ne od SAD-a.

Finska je kraj Drugog svetskog rata dočekala poražena, teritorijalno smanjena i sa velikim brojem izbeglica. Ratno iskustvo i blizina SSSR-a uticali su da Finska usvoji politiku neutralnosti i pored toga što je bila kapitalistička demokratija. Do samog kraja hladnog rata politička elita je čak smatrala da neutralnost sprečava Finsku da se kandiduje za članstvo u EU. Otkako je postala član EU 1995. godine, Finska je preciznije definisala svoju neutralnost terminom “vojna nezavisnost”.

---

63 V. Radomirović, “Ne možemo biti veći Srbi od Srba,” *Politika*, 25. mart 2006. str. 2.

64 “[...] ako Srbija članstvom u NATO-u faktički prizna Kosovo, mi nećemo imati argument da ‘budemo veći Srbi od Srba,’ kao što kaže naš ministar inostranih poslova Sergej Lavrov,” rekao je stalni predstavnik Rusije pri NATO. Vidi: Vestionline, “Rusija: Ako Srbija uđe u NATO priznajemo Kosovo,” 6. februar 2010. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://www.vestionline.com/Vesti/Srbija/27199/Rusija-Ako-Srbija-ude-u-NATO-priznajemo-Kosmet>. Vidi takođe izjavu ruskog ambasadora u Beogradu, Vestionline, “Rusija: Ulaskom u NATO priznajete Kosmet,” 4. februar 2010. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://www.vestionline.com/Vesti/Srbija/26870/Rusija-Ulaskom-u-NATO-priznajete-Kosmet>

Od kraja hladnog rata neki političari zastupaju mišljenje da bi Finska trebalo da postane član NATO-a. Do toga nije došlo zato što nema konsenzusa. Dobar broj političara i oko dve trećine javnog mnjenja konstantno odbijaju članstvo. Ali, to ih nije sprečilo da podrže pristupanje Partnerstvu za mir 1994. godine i učestvovanje u nekim misijama NATO-a. Ovako izbalansiranom politikom Finska je tokom hladnog rata uspela da sačuva nezavisnost i demokratsko uređenje, a tokom poslednje dve decenije dobre odnose sa NATO savezom i Rusijom.⁶⁵

Za Vašington, legitimisanje principa humanitarnih intervencija putem nezavisnog Kosova ima relativno nizak nivo urgentnosti. Tri dimenzije mogu uticati na hitnost postizanja određenog interesa. Prvo, na hitnost može uticati stepen pretnje datom interesu.⁶⁶ Srbija je suviše slaba država da bi bila pretnja principu humanitarnih intervencija. Beograd ne može blokirati eventualno prihvatanje principa humanitarnih intervencija od strane međunarodne zajednice, on može samo pomoći ili otežati proces legitimisanja ovog principa.

Drugo, na hitnost postizanja određenog interesa može uticati hitnost kojom se moraju postići neki drugi nacionalni interesi. Ostali relevantni američki interesi u Srbiji su bezbesnosni i vrednosni interesi iz Bušove vizije o “celoj i slobodnoj” Evropi. Po ovim pitanjima Vašington takođe ne mora da žuri. Srbija se od 2000. godine već uveliko demokratizuje. Sprovođenje bezbednosnog interesa takođe nije urgentno. Između Srbije i Rusije je red, doduše tanak, NATO članica. Povrh toga, svi susedi Srbije su ili članovi NATO ili su na utvrđenom putu da to budu.

Treće, nivo hitnosti može zavisi od procene mogućnosti da se cilj postigne indirektno, putem uticaja na druge spoljnopolitičke ciljeve i nacionalne interese ciljane države. Srbija ima dva deklarirana prioriteta iste važnosti – da očuva teritorijalni integritet države (nacionalni interes) i da se pridruži Evropskoj uniji (spoljnopolitički cilj). Amerika već duži period javno povezuje ta dva srpska prioriteta računajući da će Srbiji biti važnije članstvo u EU nego odbrana Kosmeta. U tom smislu se može razumeti na izgled pomirljiva izjava Bajdena da se Vašington i Beograd mogu složiti da se ne slažu po pitanju formalnog statusa Kosova. Ta izjava nije znak omekšavanja američkog stava. To je samo indicacija da se Vašingtonu ne žuri jer računa da se Beogradu žuri u odbrani Kosmeta i priključenju Evropskoj uniji kao i da će Beograd, pod adekvatnim pritiskom,

---

65 Vidi: Edislav Manetović, “NATO i mi,” *Politika*, 11. maj 2010.

66 Vidi: Terry Deibel, *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*, p. 140.

odustati od Kosova u ime ekonomskog prosperiteta. Upravo zato Vašington zahteva sve sem formalne deklaracije priznanja kosovske nezavisnosti.

Sve ovo je vrlo eksplicitno i javno potvrdio Bajden tokom posete Beogradu 2009. godine. Zato je važno bliže analizirati njegovu izjavu na zajedničkoj konferenciji za novinare. U svom govoru Bajden je prvo naglasio da se Srbija i SAD ne slažu po pitanju Kosmeta, a onda dodao: “Ali ja verujem da se mi možemo složiti da se ne slažemo *ukoliko* imamo razumna očekivanja jedni od drugih” (kurziv autora).⁶⁷ U narednih par rečenica Bajden je vrlo precizno izneo šta Beograd može očekivati od Vašingtona a šta Vašington očekuje od Beograda. Vašington nudi Beogradu podršku ulasku u Evropsku uniju, i pored toga što Beograd neće da prizna nezavisnost Kosova. Takođe, Vašington nudi “najjaču moguću zaštitu i garancije za sigurnost, bezbednost i participaciju” Srbima na Kosovu.

Pošto je naveo šta Beograd može očekivati od Vašingtona, Bajden je rekao šta Vašington očekuje od Beograda. Vašington ima četiri zahteva. Prvo, pomoć Srbije u traženju “pragmatičnih rešenja” koja će poboljšati život “svih ljudi” na Kosovu i pomoć u građenju “suverene, demokratske, multietničke države sa vibrantnim entitetima.” Drugo, Vašington očekuje istu vrstu pomoći i u Bosni i Hercegovini. Treće, Vašington očekuje da će Beograd imati miroljubive odnose sa svim susedima. Četvrto, Vašington očekuje da Beograd preduzme sve moguće mere kako bi se optuženi od Međunarodnog tribunala u Hagu izveli pred pravdu.

Procena Vašingtona možda jeste racionalna. Konstantnim pritiskom na identifikovane srpske interese i ciljeve Vašington možda može da slomi volju Beograda i da ga primora da rangira svoje interese i ciljeve na način koji će biti u skladu sa američkim. Međutim, države ne donose uvek odluke oslanjajući se na matematičku racionalnost. Strategija treba da uzme u obzir ulogu koju identitet ima pri donošenju ključnih istorijskih odluka. Srbi, ali i Albanci, su pred jednom takvom odlukom. Političke odluke o pitanjima od istorijskog značaja za jednu državu su često izraz identiteta a ne rezultat kalkulacije dobiti i troškova. To su odluke kojima se definišu interesi a ne odluke koje su rukovođene interesima.⁶⁸

Uloga identiteta u kalkulaciji političkih odluka od istorijskog značaja nije nepoznata Americi, to je samo “slon u sobi koga se svi prave da ne vide,” kao

---

67 Joe Biden, “Remarks by the Vice President in Joint Statement to the Press”, op. cit.

68 Vidi: Robert Cooper, *The Breaking of Nations: Order and Chaos In the Twenty-First Century*, Grove Press, New York, 2003, p. 131.

što kaže poznati engleski idiom. I demokratska Srbija se pravi da u sobi nema “slona” verovatno zbog dugačke i debele senke koju je na “srpsko pitanje” bacila unilateralna strategija Slobodana Miloševića. Vašington je, međutim, svestan da “srpsko pitanje” nije limitirano samo na državu Srbiju ili status Kosova. Bajden je to potvrdio samo jednom kratkom šrečenicom: “Očekujemo isto (ponašanje Srbije) i za Bosnu i Hercegovinu.”⁶⁹ To je drugi uslov koji Srbija treba da ispuni ukoliko želi američku podršku priključenju Uniji. Vašington je svestan, a Bajden samo potvrđuje, da petnaest godina posle Dejtonskog mira Bosna nije samoodrživa zemlja.

Kako Kosovo može izbeći agoniju Bosne? Ahtisarijev plan, kao i Dejton, ne mogu sami po sebi da spreče dubinske istorijske procese dugog trajanja kao što su formiranje i transformacije identiteta. To su procesi čija se dužina meri decenijama i vekovima a ne godinama.⁷⁰

Čini se da *strukturu* rešenja kosovskog problema pruža Evropska unija, a adekvatan *proces* leži u modifikaciji eksplicitnih i/ili implicitnih principa Kontakt grupe. Prvo par naznaka o strukturi rešenja, a potom i o procesu koji bi vodio rešenju.

Struktura rešenja

Najnoviji izveštaj Instituta za studije bezbednosti EU pod naslovom “Strategija za spoljnu politiku EU” konstatuje da “regata” metod proširenja Unije nije adekvatan za “nedovršene” države kao što su Bosna, Kosovo i Srbija i zato predlaže “paralelni” model. “S obzirom na moguće posledice različitih aspekata ‘srpskog pitanja’ obazrivost nalaže da se problemi nedovršenih država reše simultano tokom procesa pristupanja kada je uticaj [EU] najveći.”⁷¹ “Regionalni pristup” je najbolji iz tih razloga. Međutim, on pomaže i EU. Izveštaj navodi da je takav pristup “(...) najbolji način da EU smanji unutrašnje podele prouzrokovane Kosovom, prevaziđe dvoumljenja (oko pitanja treba li region) izolovati ili integrisati, i povrati svoj kredibilitet regionalnog i međunarodnog aktera.”⁷²

69 Joe Biden, “Remarks by the Vice President in Joint Statement to the Press”, op. cit.

70 Vidi, recimo, Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London, 1992.

71 European Union Institute for Security Studies, *A strategy for EU Foreign Policy*, Report, 7. June 2010, p. 38.

72 Ibid., p. 41.

Ukoliko Brisel prihvati *neke* preporuke iz Izveštaja, EU će biti na dobrom putu da reši problem Kosova utoliko što će prepoznati regionalnu dimenziju problema i što će videti pridruživanje Uniji kao deo rešenja. Konačni cilj – integracija nezavisnog Kosova — je očigledno protivan volji Srbije. Strategija je problematična utoliko što ne uzima u obzir da je taktika uslovljavanja Beograda u primeni od 2000. godine i da do sada nije dala rezultate. No, zbog problematičnog cilja, strategije i taktike, ne treba odbaciti osnovnu strukturu – regionalna dimenzija problema koji se može rešiti u okviru EU.

Proces rešenja

Kontakt grupa je 2006. godine započela proces koji je trebalo da reši kosovski problem. Ona je postavila dva vredna cilja. Kosovo “mora da ostane multietničko i rešenje mora biti prihvatljivo narodu Kosova.”⁷³ Međutim, proces koji je vodio Ahtisari je bio neuspešan zbog toga što je Kontakt grupa imala tradicionalno shvatanje suvereniteta koje pretpostavlja ekskluzivni autoritet centralne vlasti nad definisanom teritorijom. Iz takvog razumevanja suvereniteta su proistekla tri kruta principa koja su činila okvir pregovora. Njih je Joakim Riker, specijalni predstavnik generalnog sekretara UN i šef UNMIK-a, formulisao ovako: “Neće biti povratka Kosova na stanje pre 1999, nema podele Kosova i nema ujedinjenja Kosova sa drugom ili delom druge zemlje.”⁷⁴ Nediplomatskim rečnikom to znači da Kosovo mora imati veću autonomiju od one koju je imalo pre 1999, da nema podele Kosova, i da se nezavisno Kosovo ne može ujediniti sa Albanijom ili sa delovima Srbije, Makedonije ili Crne Gore koji su nastanjeni većinskim albanskim stanovništvom.

Sa svoja tri principa Kontakt grupa je implicitno priznala da je kosovski problem u stvari pitanje dva identiteta – “albanskog i srpskog pitanja” – i da ga to čini regionalnim problemom. Ali umesto da onda iznađe regionalno rešenje za regionalni problem ona se vratila tradicionalnom, krutom shvatanju suvereniteta gde država ili ima autoritet nad teritorijom ili ga nema. Post-moderni pristup suverenitetu je mogao da otvori vrata kompromisu. Post-moderni suverenitet podrazumeva da je autoritet nad određenom teritorijom funkcionalno podeljen i zajednički (*shared*), kao što je to slučaj u samoj EU. Takvim pristupom Kosovo prestaje da bude tačka razdora između Srba i Albanaca i postaje tačka spajanja Srbije i Albanije. Takav pristup je takođe u

---

73 5522. Sednica Saveta bezbednosti UN, S/PV.5522, Ujedinjene nacije, 13. septembar 2006, str. 18.

74 Ibid., str. 18-19.

skladu sa post-modernim vrednostima Unije kojoj je Amerika omogućila razvoj. To Kontakt grupa nije mogla ili htela da učini pa je onemogućila demokratski izabranim lokalnim akterima da eventualno nađu prihvatljivo rešenje za njihov zajednički problem.

Od onda se realnost jos više zakomplikovala tako da se u ovoj kasnoj fazi razvoja kosmetske situacije može pretpostaviti da Priština neće povući deklaraciju o nezavisnosti jer Vašington i države koje su priznale Kosovo neće povući svoje priznanje. Pod uslovom da Beograd ne prizna Kosovo, to neće učiniti ni Rusija, Kina i većina međunarodne zajednice. Za njih su se humanitarne intervencije i konsekvence istih u Srbiji, pa i Iraku, pokazale suviše problematičnim. U datoj situaciji Kosovo ne može postati samoodrživo. Priština će imati *de facto* suverenitet na jednom delu Kosova a Kosovo neće postati član UN ili EU. Takvo stanje na Kosovu će kočiti a možda i blokirati evropsku perspektivu Srbije dok će jaz unutar EU onemogućavati Brisel da bude aktivni regionalni igrač. Samoodrživo rešenje za Kosovo treba da uzme tu realnost u obzir.

Kombinacijom strukture koju omogućava EU i modifikovanim procesom Kontakt grupe otvorio bi se put ka rešenju kosmetskog problema koji bi bio prihvatljiv za lokalne aktere, globalne sile, pa i EU.

LITERATURA

Knjige

1. Anderson Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London, 1992.
2. Brown Chris, *Sovereignty, Rights and Justice: International Political Theory Today*, Polity Press, Cambridge, 2002.
3. Brzezinski Zbigniew, *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, Basic Books, New York, 2007.
4. Cooper Robert, *The Breaking of Nations: Order and Chaos In the Twenty-First Century*, Grove Press, New York, 2003.
5. Deibel Terry, *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*, Cambridge University Press, New York, 2007.
6. Hermann C. F, "Foreign Policy Behavior: That Which is to be Explained," u M. East, S. Salmore i C.F. Hermann (urdenici), *Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy Studies*, Sage, Beverly Hills, 1978.
7. Huntington Samuel, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1997

8. MacPherson C. B., *The Political Theory of Possesive Individualism*, Oxford University Press, Oxford, 1962.
9. Mandelbaum Michael, *The Ideas that Conquered the World: Peace, Democracy and Free Markets in the Twenty-First Century*, Public Affairs, New York, 2003.
10. Mead Walter Russell, *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*, Routledge, New York, 2002.
11. Minogue Kenneth, "The History of the Idea of Human Rights," u Walter Laqueur i Barry Rubin (urednici), *Human Rights Reader*, Meridian Penguin Books, New York, 1989.
12. Morgenthau Hans, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York, 1985.
13. Nye Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.

Naučna periodika

14. Ayoob Mohammed, "Third World Perspectives on Humanitarian Intervention and International Administration," *Global Governance*, br. 10, 2004.
15. Brzezinski Zbigniew, "The New Dimensions of Human Rights," Fourteenth Memorial Morgenthau Lecture on Ethics and Foreign Policy, Carnegie Council on Ethics and International Affairs, New York, 1995.
16. Daalder Ivo i O'Hanlon Michael, "Unlearning the Lessons of Kosovo," *Foreign Policy*, Br. 116, jesen 1999.
17. Dowd Alan, "NATO after Kosovo: Toward 'Europe whole and free,'" *Policy Review*, decembar 1999/januar 2000. Preuzeto 10. jula 2010. http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3647/is_199912/ai_n8854741/?tag=content;coll
18. Fukuyama Francis, "The End of History?" *The National Interest*, Leto 1989.
19. Hunter Robert, "A 'Europe Whole and Free and at Peace,'" RAND Corporation, 9. septembar 2008, Preuzeto 20. jula 2010. <http://www.rand.org/commentary/2008/09/09/PJ.html>
20. Snyder Jack, "One World, Rival Theories," *Foreign Policy*, novembar/decembar 2004. Preuzeto 25. jula 2010. http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/11/01/one_world_rival_theories

Primarni izvori/Dokumenta

21. Biden Joe, "Remarks by the Vice President in Joint Statement to the Press", The White House, Washington D.C, 20. maj 2009. Preuzeto 4. avgusta 2009. http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-The-Vice-President-At-The-Palace-Of-Serbia

22. Brockmann Miguel d'Escoto, "Opening Statement," Informal General Assembly Thematic Dialogue on the Responsibility to Protect, Generalna skupština UN, 23. juli 2009,
23. Bush George H. W, "A Europe Whole and Free," 31. maj 1989, Preuzeto 20. jula 2010. <http://usa.usembassy.de/etexts/ga6-890531.htm>
24. Clinton Bill, "Statement on Kosovo," transkript govora, 24. mart 1999, Preuzeto 5. avgusta 2010.
25. <http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/3932>.
26. Clinton Bill, "Clinton Announces the End of the War in Kosovo," transkript govora, 10. jun 1999, Preuzeto 5. avgusta 2010. <http://australianpolitics.com/usa/clinton/speeches/990610kosovo.shtml>.
27. Constitutive Act, African Union, Preuzeto 1. avgusta 2010.
28. http://www.africa-union.org/root/au/AboutAU/Constitutive_Act_en.htm
29. European Union Institute for Security Studies, *A strategy for EU foreign policy*, Izvestaj broj 7, jun 2010.
30. Human Rights Watch, *Human Rights Watch World Report 2004 – War in Iraq: Not a Humanitarian Intervention*, 1. januar 2004, Preuzeto 2. avgusta 2010.
31. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/402ba99f4.html>
32. Ikenberry John i Slaughter Anne-Marie (ko-direktori), *Forging a World of Liberty Under Law: U.S. National Security in the 21st Century*, The Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, Princeton, 27. septembra 2006.
33. Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, 23. februar 1999.
34. International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, International Development Research Center, Ottawa, 2001.
35. Lake Anthony, "From Containment to Enlargement," govor na School for Advanced International Studies, John Hopkins University, Washington DC, 21. septembar 1993. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>.
36. *National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, The White House, Washington DC, februar 1995.
37. *National Security Strategy*, The White House, Washington D.C, maj 2010.
38. NATO, *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement*, 17. maj 2010. Preuzeto 1. avgusta 2010.
39. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm
40. Obama Barack, "Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize," 10. decembar 2009. Preuzeto 1. avgusta 2010.

41. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>
42. United Nations Charter, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>
43. Wilson Woodrow, "Declaration of War", u Michael Levy (urednik), *Political Thought in America: An Anthology*, Waveland Press, Prospect Heights, Illinois, 1992.
44. Wilson Woodrow, "The Fourteen Points Address," u Michael Levy (urednik), *Political Thought in America: An Anthology*, Waveland Press, Prospect Heights, Illinois, 1992.
45. 5522. Sednica Saveta bezbednosti UN, S/PV.5522, Ujedinjene nacije, 13. septembar 2006.

Dnevna i nedeljna periodika

46. B92 Vesti, "Srbija i ruska priznanja," 26. avgust 2008.
47. Ignatieff Michael, "The Burden," *New York Times Magazine*, 5. januar 2003.
48. Ignatieff Michael, "Getting Iraq Wrong," *New York Times Magazine*, 5. avgust 2007.
49. Leigh Phillips, "EU leaders condemn Russia in shadow of Kosovo," EUobserver.com, 26. avgust 2008. Preuzeto 1. avgusta 2010. <http://euobserver.com/9/26644>
50. Radomirović V., "Ne možemo biti veći Srbi od Srba," *Politika*, 25. mart 2006.
51. Kagan Robert and Kristol William, "Europe Whole and Free," 8. oktobar 2000. Preuzeto 21. jula 2010. http://www.newamericancentury.org/balkans_016.htm
52. UNIAN (Ukrajinska nezavisna informaciona agencija), "U.S. Senator Barack Obama welcomes Ukraine's readiness to advance MAP with NATO," 30. januar 2008. Preuzeto 15. jula 2010. <http://www.unian.net/eng/news/news-233575.html>
53. Vestionline, "Rusija: Ako Srbija uđe u NATO priznajemo Kosovo," 6. februar 2010. Preuzeto 1. avgusta 2010.
54. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/27199/Rusija-Ako-Srbija-ude-u-NATO-priznajemo-Kosmet>
55. Vestionline, "Rusija: Ulaskom u NATO priznajete Kosmet," 4. februar 2010. Preuzeto 1. avgusta 2010.
56. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/26870/Rusija-Ulaskom-u-NATO-priznajete-Kosmet>

Prof. dr. Edislav MANETOVIĆ and Prof. Dr. Brano MILJUŠ

**UNITED STATES OF AMERICA AND THE PROBLEM
OF KOSOVO AND METOHIJA**

ABSTRACT

Since the break-up of SFRY, one of the key factors in the development of the Kosovo issue has been the USA. Washington will keep on playing the crucial role in further searching for a solution for this problem. Finding of a compromise solution will require to identify and re-examine relevant national interests and foreign policy objectives. The continuity of American interests in Europe since 1989 and in Serbia since 1999, respectively, points to the fact that in the foreseeable future, Washington will not change its three basic goals and they are as follows: NATO enlargement, consolidation of democratic political systems and legitimisation of humanitarian interventions. The last goal has a priority – the independent Kosovo should contribute to the legitimisation of the principle of humanitarian interventions. Consequently, one can conclude that during the September session of the United Nations General Assembly Washington will endeavour to block opening of the talks on the status of Kosovo, while it will keep on defending the unilateral secession of Priština as a *sui generis* case. Initiating of talks between Belgrade and Priština demands the creation of a striking, but also a specific and feasible idea that would be acceptable for all relevant factors in the process. The frameworks of such an idea are given in the conclusion of the paper.

Key words: Kosovo problem, role of USA, national interests and foreign policy objectives, possibilities for finding a compromise solution, acceptable idea for all relevant factors.